

Федорова Г. М., здобувачка вищої освіти
філологічного факультету
НУ «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

АНТИФЕЙКОВІ РЕСУРСИ В УКРАЇНІ: ЕФЕКТИВНІСТЬ, ІНСТРУМЕНТИ ТА ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

У тезах досліджується роль антифейкових платформ в Україні під час повномасштабної війни з Росією. Авторка аналізує ефективність, інструменти та виклики, з якими стикаються фактчекери в умовах гібридної інформаційної війни. Розглянуто діяльність провідних українських проєктів, як-от StopFake, VoxCheck, «По той бік новин», «Брехунець» і Гвара Media. Особлива увага приділяється методам OSINT, залученню експертів, використанню цифрових інструментів та чат-ботів. У роботі також підкреслюється важливість медіаграмотності та критичного мислення як засобу протидії дезінформації.

Ключові слова: фактчекінг, фейки, дезінформація, медіаграмотність, інформаційна війна, StopFake, VoxCheck, OSINT, Telegram, критичне мислення.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну супроводжується не лише збройною агресією, а й масштабною інформаційною війною. Одним із головних інструментів цієї війни стали фейки – цілеспрямовано поширена неправдива інформація, що має на меті дестабілізацію українського суспільства, подрив довіри до влади, деморалізацію населення та дискредитацію Збройних Сил України. У відповідь на ці виклики в Україні активно розвиваються антифейкові платформи, які виконують функції фактчекінгу, протидії дезінформації та підвищення медіаграмотності громадян.

У межах цієї доповіді буде розглянуто ефективність таких ресурсів, проаналізовано їх методи роботи, а також окреслено ключові виклики, з якими стикаються фактчекери в умовах гібридної війни.

У відповідь на хвилю дезінформації, яка значно посилилася після 2014 р., а з 2022-го досягла піку, в Україні сформувалася низка професійних фактчекінгових ініціатив. Їх метою є спростування фейків, інформування громадськості та формування культури критичного мислення [1].

StopFake – один із перших українських проєктів із викриття російської пропаганди, заснований у 2014 р. Команда аналізує інформаційні вкиди в медіа, соціальних мережах і пропагандистських ЗМІ, спростовує їх, подаючи аргументовані докази. Матеріали публікуються кількома мовами, зокрема англійською та російською [3].

По той бік новин – незалежна ініціатива, яка спеціалізується на розвінчанні побутових фейків, маніпуляцій та дезінформації, що шириться у Facebook, TikTok,

Telegram тощо. Особливу увагу приділено емоційно зарядженим вкидам, які можуть впливати на масову свідомість.

VoxCheck (від VoxUkraine) – платформа, що проводить фактчекінг заяв політиків, публікацій ЗМІ та популярних тверджень у соцмережах. У воєнний період VoxCheck також створив проєкт «Перевірено», спрямований на боротьбу з воєнними фейками.

Брехунець – Telegram-канал, який у простій і зрозумілій формі викриває фейки та інформаційні маніпуляції, що поширюються у проросійських джерелах. Характеризується оперативністю та гострим стилем подачі [4].

Гвара Медіа – незалежне харківське медіа, яке, окрім журналістики, активно розвиває напрям фактчекінгу. Платформа є учасником Міжнародної мережі фактчекерів (IFCN) і створила Telegram-бот «Перевірка», що допомагає користувачам перевіряти інформацію. Команда також готує відеорозслідування, публікації про російську пропаганду та документує воєнні злочини. У фокусі – життя на деокупованих територіях та боротьба з інформаційною агресією [5].

Антифейкові платформи в Україні використовують комплекс сучасних інструментів і методик для перевірки достовірності інформації. Їх робота базується на принципах фактчекінгу, прозорості джерел та доказовості.

1. Робота з відкритими джерелами (OSINT). Більшість перевірок ґрунтується на методах OSINT (Open Source Intelligence) – аналізі відкритої інформації з мережі. Це включає: перевірку фотографій, перевірку геолокації, аналіз активності акаунтів у соцмережах тощо.

2. Залучення експертів. Для спростування фейків, пов'язаних із медициною, економікою, правом чи обороною, фактчекери консультуються з профільними фахівцями, зокрема спростувати військову подію може лише військовий.

3. Моніторинг інформаційного простору. Команди щоденно аналізують новини, соцмережі та месенджери (зокрема Telegram) для виявлення потенційних фейків. Для цього створено власні бази даних фейків, шаблонів дезінформації та ботів.

4. Цифрові інструменти. Платформи, як-от VoxCheck, StopFake та Гвара Медіа, використовують чат-боти (наприклад, «Перевірка»), власні розширення для браузерів або інтеграції в Telegram, що дає змогу користувачам оперативно перевіряти сумнівну інформацію.

Попри складну ситуацію в інформаційному середовищі, українські фактчекінгові ініціативи демонструють помітний вплив на протидію дезінформації та зміцнення інформаційної безпеки. Фактчекери запускають інформаційні кампанії, проводять тренінги, створюють гіді для журналістів і громадськості. Це формує стійкість до маніпуляцій не лише в онлайн-просторі, а й у повсякденному житті [2].

Антифейкові платформи здатні швидко виявляти та спростовувати фейки. Наприклад, Telegram-канали «Брехунець» або Гвара Медіа публікують розвінчання фейків протягом кількох годин після їх появи, якщо вони не є надто складними

і не потребують звернення до спецслужб, а також відіграють ключову роль у протидії дезінформації, захисті інформаційного простору та формуванні критичного мислення у суспільстві.

Водночас фактчекери стикаються з низкою викликів:

- висока швидкість поширення фейків (особливо в Telegram і TikTok);
- неможливість спростувати новину через брак доказів;
- небажання громадян аналізувати та перевіряти інформацію – часто доводиться спростовувати плітки;
- вірусні фейки;
- поширення фейків через клікбеки;
- штучно згенерований контент;
- системні кібератаки на антифейкові платформи.

Завдяки використанню сучасних технологій, оперативному реагуванню та співпраці з експертним середовищем фактчекери здатні ефективно викривати фейки та мінімізувати вплив ворожих інформаційних атак. Утім поширенню дезінформації досі сприяє низка чинників – брак цифрової грамотності, психологічна вразливість аудиторії, обмежені ресурси платформ та упереджене ставлення частини громадян до перевіреної інформації.

Висновки. Отже, тема фейкових новин залишається надзвичайно актуальною, і антифейкові ресурси відіграють ключову роль у боротьбі з дезінформацією, проте треба вдосконалювати рівень медіаграмотності населення, адже лише завдяки поєднанню ефективних інструментів і свідомого, критичного ставлення ми можемо протистояти дезінформації. Попри виклики, як-от швидкість поширення фейків, кіберзагрози та недостатній рівень критичного мислення у частини громадян, ці ініціативи демонструють високу ефективність і залишаються важливим складником інформаційної безпеки України.

Список літератури

1. Дискурс щодо фейків і дезінформації в українському медіапросторі та перспективи підтримки локальних медіа в умовах війни: Дослідження експертної думки / ГО «САН-УА: Communication Analysis Team – Ukraine». Виконано на замовлення *Netzwerk für Osteuropa-Berichterstattung e. V. (n-ost)*. 2022. 55 с.

2. Даценко С. С., Кучук Г. А. Огляд існуючих технологій виявлення фейкових новин. *Теоретичні та практичні дослідження молодих вчених: зб. тез доп. 17-ї Міжнар. наук.-практ. конф. магістрантів та аспірантів (м. Харків, 28–30 листопада 2023 р.)* / гол. Є. І. Сокол; орг. ком.: Р. П. Мигущенко та ін.; Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т» та ін. Харків, 2023. С. 106–107.

3. Про нас. *StopFake: сайт для перевірки фактів*. Б. д. URL: <https://www.stopfake.org/uk/pro-nas/>

4. Район.in.ua запускає фактчекінговий проєкт «Брехунець». *Район.in.ua*. 2021.
URL: [https:// rayon.in.ua/news/458456-rayoninua-zapuskae-faktchekingoviy-proekt-brekhunets](https://rayon.in.ua/news/458456-rayoninua-zapuskae-faktchekingoviy-proekt-brekhunets)
5. Гвара Медіа. URL: <https://gwaramedia.com/>